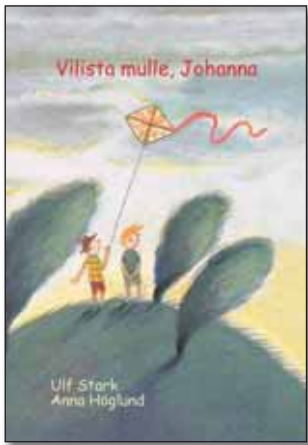

UUS!

Ulf Stark, Anna Höglund
VILISTA MULLE, JOHANNA

Ulf Stark on seni eesti keeles esindatud kahe poistelooga („Täitsapoiss” ja „Võidumees”).

Mõlemad leidsid sooja vastuvõtu ja palju lugejaid. Ka Starki uue jutustuse „Vilista mulle, Johanna” peategelasteks on parajas algkoolieas poisid. Lugu käivitub sellest, et üks poistest käib vanaisal külas ja sünnipäeval, aga teisel polegi üldse vanaisa. Sõber peab sõpra aitama, oma vanaisa teisele välja laenata hästi ei tahaks, ja nii leitaksegi olukorrale üsna ootamatu, aga armas ja igati loogiline lahendus. Uue vanaisaga võetakse mõlema osapoole rõõmuks ette palju vahvaid asju, tehakse omakasupüüdmatuid heategusid ja natukene pahandust, õpitakse vilistamist ja teineteisega arvestamist. Kõik see kokku aitab maailma tundma õppida ja sellest paremini aru saada. Kes on Starki eelmisi jutte lugenud, sellele tuleb sündmustiku vankumatult loogiline areng, napp tekst ja täpne dialoog vägagi tuttav ette. Miski ei saakski teisiti minna nagu see just parasjagu läheb. Lihtsatest repliikidest sünnivad arvamused ja arusaamad, millest kujuneb lõpuks maailmapilt ja kasvava inimese eetilise selgroog. Jällegi kohtame seda tavapärasel imelise nägemist ja argipäeva eriliseks muutmist, mis Starki lugudele nii omane. Tuttavlik mõnus huumor ja muhelema ajav südamlikkus lisab pildile sügavust ja lugemisele mõnu.

Ulf Starki tekst on nagu puljongikuubik – tihe ja toitev. On igähe enda teha, kui palju ta oskab siia sisse oma kogemust või värvi ja maitset lisada.

Tõlkijana olen teksti nii rootsi kui eesti keeles mitmeid-setmeid kordi läbi heksel-danud, ja kui te nüüd minult küsite, kuidas Ulf Stark oma lihtsad lood nii võimsate üldistusteni arendab, siis vastan ausalt: ma tõesti ei tea! Mosaiigi üldpildist arusaamiseks ei aita ju selle tibatillukesteks ruudukesteks lahtivõtmine – need on igaüks omaette ilusad, aga üldmulje ja -mõju saavutavad need just koos. Nii et lugege ja nautige. Ja kui keegi oskab öelda, mis Starki lugudele just selle eripärase ja nauditava maitse annab, siis andku teistelegi teada.

ÜLLE KIIVET,
raamatu tõlkija

KONSPEKTIKOGUMIK TUTVUSTAB KIRJANDUST JA KUTSUB RAAMATUID LUGEMA

Kui 2011. aastal ilmus minu koostatud gümnaasiumi kirjanduskonseptide kogu „Gilgamesist „Puhastuseni”, siis kolleegid põhikoolist avaldasid soovi samasuguse kogu järele ka noorema kooliastme jaoks. Nüüd jõudiski kaante vahele ka põhikoolile mõeldud „Heraklesest „Nullpunktini””.

Põhikooli kirjanduskonseptide kogumik sisaldab kõiki õppekavas pikemaks käsitlemiseks soovitatud eesti ja maailmakirjanduse teoseid, kuid ka teisi õpilaste poolt loetavaid ja koolides käsitletavaid kirjandusklassikasse kuuluvaid proosateoseid ning viimase kümnendi noortekirjanduse säravamate raamatute ülevaateid. Kuid peab meeles pidama, et „Heraklesest „Nullpunktini”” olevate kirjandusteoste käsitletus on vaid üks võimalus paljudest ega asenda teose läbilugemist.

Õpilasele ja õpetajale

Kirjanduskonseptid on mõeldud nii õpilastele kui ka õpetajatele, on abiks noorsookirjanduses orienteerumisel ja lähi-vaatluseks sobiva teose leidmisel. Kõigi käsitletud teoste juures on mälu värskendamiseks antud tegelaste loend.

Teoste sisu avamisel on tähelepanu pööratud põhikoolis oluliseks peetavatele kirjandusteooria võtetele (kujundikeel, žanrid, stiil jm). Nii eesti kui ka maailmakirjandusse kuuluvad teosed on reastatud nende esmailumise kronoloogilises järjekorras.

Kogumik algab antiikkirjandusest pärit mütooloogiliste kangelaste lugudega, nagu Herakles, Prometheus, Sisyphos, põhjusel, et antiigimotiivid on paljudes hilisemates kirjandusteostes sümbolina tähenduslikud: on oluline juba nooremas koolieas teada, mida tähendab Ariadne lõng, Prokrustese säng ja Pandora laegas.

Läbilõike andmisel seikluskirjanduse eri liikidest (ulme-, aime-, detektiiv- ja fantaasiaromaanidest) olen

kogus püütud leida keskteed, vaadeldes tänapäeva populaarsete raamatute (näiteks J. K. Rowlingi „Harry Potter ja tarkade kivi”, Ph. Pullmanni „Kuldne kompass”) kõrval ka läbi mitme põlvkonna huvi tekitanud teoseid, nagu Charles Dickensi „Oliver Twisti seiklused”, Aleksei Tolstoi „Insenneri hüpربولoid” ja Arthur Conan Doyle’i „Baskerville’ide koer”.

Palju tähelepanu on pööratud nn poisteraamatutele, lugudele mehisusest ja katsumusest (W. Goldingi „Kärbeeste jumal”, J. Cuillou’ „Kurjus”, J. Parijõe „Teraspoiss”, S. Henno „Mina olin siin. Esimene arest” jt). Samas leidub ka tütarlaste tundemaailma puudutatavat: vanemast kirjandusest Charlotte Brontë „Jane Eyre” ja viimasest kümnendist kirjanduse Tänapäev noortelt naisautoritelt ilmunud teoseid.

Temaatilises paljususes on koht ka loodusteemal: Gerald Durrelli „Minu pere ja muud loomad”, Jaan Rannapi „Viimane Valgesul” ja Harri Jõgisalu „Vesiratta Madis”.

Tähtis koht tüvitekstidel

Kogumikus on tähtsal kohal rahvusliku teema üle aegade teosed: Friedrich Reinhold Kreutzwaldi „Kalevipoeg” ilmeka tüvitekstina ja Albert Kivika „Nimed marmortahvlil”. Samuti leiab käsitlemist Andrus Kivirähi „Rehepapp ehk November” eestlase arhetüüpide muster-näidisenä.

Kogumikus on vaadeldud ka neid eesti kirjandusklassikasse kuuluvaid eesti rahva ajalugu ja eluolu puudutatavaid teoseid, mida millegipärast uues õppekavas nimetatud pole, kuid koolides siiski käsitlemist leiavad, näiteks Eduard Vilde „Maht-ra sõda”, Friedebert Tuglase „Väike Illimar”, aga ka Silvia Rannamaa „Kadri” ja „Kas-uma”, mis seovad eri põlvkondi ja on üliolulised kultuuriruumi ühtsuse loomisel ja hoidmisel.

Uue õppekava järgi on osa varem gümnaasiumi õppekavas olnud teoseid (A. Kitzbergi „Libahunt”, J. J. Salingeri „Kuristik rukkis”, E. M. Remarque’i „Läänerindel muutuseta” jt) toodud põhikooli, nende ülevaated leiduvad nüüd ka uues kogumikus. Oma koht on maailmakirjanduse kultusteostel, nagu 18. sajandi pärit Daniel Defoe „Robinson Crusoe elu ja kummalised seiklused”, 19. sajandi Mark Twaini „Prints ja kerjus” ja „Tom Sawyer” ning 20. sajandi algusest tänaseni ikka lugejaid paeluv Ferenc Molnári „Pältänava poisid”, J. R. R. Tolkieni „Käabik” ja G. Orwelli „Loomade farm”.

ALLI LUNTER,
autor,

Viljandi Kesklinna Kooli
eesti keele ja kirjanduse õpetaja

LÕBUS SÕNAVARA ARENDAV MÄNG

Mängu köögipool

Koolibri avaldas äsja seltskonnamängu „Tähetund”, kus seletatakse ja arvatakse ülekantud tähendusega liitsõnu, näiteks *jänese kapsas, unimüts, esireket ja õhuvärv*. Paljude eesti keele piltlike väljendite seast on 150-sõnalisse komplekti valitud sõnaliigi poolest üksnes liitnimisõnad ja nende seast omakorda taolised, mille mõlemat komponenti on võimalik seletada mitte-verbaalselt kas liigutuste-häälitsuste või joonistustega, seega jäid välja näiteks *paragrahviväänaaja, ametiredel ja siniveri*. Komplekti ei pääsenud ka tähenduse poolest laste mängu sobimatud väljendid, näiteks *kõrvalehüpe, nahatäis, urvaplaster, seljasau, hundituline ja peaparandus*.

Sõnad on jaotatud vastavalt interneti-esinemusele kahte 75-kaardilisse pakki: esimesse levinumad (*pesamuna, pilvelõhkuja, lõviosa*), teise pisut vähem levinud liitsõnad (*sõnasööja, pikkkoib, võisilm*). Iga sõna juurde on märgitud selle tähendus ja näitelaused, näiteks *hundipassi* kaardile „vallandamine, äraajamine” ja „Tuhanded töötajad said ettevõttest hundipassi”. Lisaks leiab mängu pakendist näpunäited, milles juhitakse tähelepanu mitmele võimalusele sõnu seletada: liigutuste või sõnadega, üksi või mitmekesi, niisama või võistlusena, võistkonniti või individuaal-

selt, ainult sõna ennast või ka tähendust arvates.

„Tähetunni” kaasahaaravust ja lõbusust on kinnitanud kõik katsed Rapla ühiskooli gümnaasiumi 6., 9., 10. ja 11. klassis, Emakeele Seltsi 2012. a noortelaagris ning mitmes täiskasvanute seltskonnas.

Tulipunktis raudvara

„Tähetunni” eesmärgid on samad, mis emakeeleõpetusel üldiselt: aidata õppijal luua ja mõista elavat, nüanssirohkemat, rikkamat keelt. Mäng laiendab sõnavara ja arendab kujundliku väljenduse mõistmist. Seda sobib kasutada nii neis ainetundides, kus tegeldakse otseselt liitsõnamoodustuse või metafooridega, kui ka igal pool mujal, sest väljendusoskuse arendamine ja keele- röömu kogemine on alati aktuaalne.

Kuldsuiks saamine kui lapsemäng

Sõnaseletusmängu mängijad ei pane enamasti tähele, et nad mõnusalt aega viites sõnu õpivad ja neid teistele õpetavad. Märkamatu ja loomulikult, lausa mängides ei jää meelde mitte ainult need sõnad, mida mängu käigus seletati, vaid elavneb ka kujundiloom: vastusevariante pakudes peab arvaja paratamatult ise palju ülekantud tähendusega sõnu välja mõtlema. Seletamise käigus meenuvad või õpitud sõnade tarvituselevõttu soodustab mängijate ühine tore kogemus: kui ikka kellegi pantomiim teised pisarateni naerma pani, siis pole midagi imestada, kui vastavat sõna varsti naljatlevalt-nostalgiliselt samas seltskonnas uuesti lausutakse.

Eesti keele õpetaja saab mängu kasutada nii tunni algul õpilaste keeleteemadele häälestamiseks kui ka tunni lõpus paari järelejäänud minuti sisustamiseks. Mäng sobib loomulikult kasutamiseks ka väljaspool ainetundi klassiekskursioonil, emakeelepäeval, vahetunnis või sõprade ringis, sellega on võimalik sisustada vastavalt vajadusele ja soovile mõni minut või mitu tundi. Keeleõpe ei tohi ju olla kui üks hädaorg, kus isegi lõviosa raamatukoidest end oma sõiduvees ei tunne.

ANNIKA KILGI,
koostaja